

Asia: VN/15985/2024

Lausuntopyyntö hallituksen esityksen luonnoksesta laiksi yhdenvertaisuuslain muuttamisesta (varhaiskasvatuksen edistämisvelvollisuus)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausunto Oikeusministeriölle varhaiskasvatuksen yhdenvertaisuuslain muutoksista

Suomi on pitkään tunnettu tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden mallimaana. Tämä maine ei valitettavasti näy koulutusjärjestelmässä mukaan lukien varhaiskasvatus. Huolimatta lukuisista yrityksistä ja vetoamuksista, opettajat eivät edelleenkään saa riittävästi koulutusta tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta, vaikka lainsäädäntö sitä edellyttää. Tämä puute vaikuttaa merkittävästi myös varhaiskasvatuksen arkeen ja kaikkien lasten oikeuteen yhtäläisiin mahdollisuuksiin ja kohteluun. Tilannetta ei helpota se, että Oikeusministeriössä valmistellaan parhaillaan merkittävää muutosta yhdenvertaisuuslakiin. Näin tehdään juuri kun varhaiskasvatukseen on saatu isojen ponnistelujen jälkeen konkreettinen velvoite huomioida tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta.

Lukemattomat Suomessa vuosikymmenten aikana toteutetut tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusprojektit, joita allekirjoittanut on pitkään tutkinut samoin kuin esimerkiksi tänä vuonna toteutettu Turun yliopiston Sosiaalinen oikeudenmukaisuus varhaiskasvatuksessa -kurssi tarjoaa hienoja esimerkkejä siitä, mitä tapahtuu, kun opettajille tarjotaan syvällistä koulutusta tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta. Kurssin aikana varhaiskasvatuksen opettajat tutustuivat sosiaalisen oikeudenmukaisuuden, tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden käsitteisiin uusimman tutkimuksen kautta sekä oppivat tunnistamaan ja ennakoimaan eriarvoisuutta luovia toimintatapoja ja rakenteita. Osallistujien yhteiskuntalukutaito syveni merkittävästi tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta. Kurssi antoi varhaiskasvatuksen opettajille tilaa pohtia, mitä tämä käytännössä tarkoittaa.

Samoin sadat koulutusjärjestelmän piirissä toteutetut tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusprojektit ovat tuoneet esille, kuinka merkittäviä muutoksia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden vahvistamisella koulutuksen käytännöissä ja kulttuureissa saadaan aikaiseksi. Kaikki opettajat, lapset ja nuoret

hyötyvät siitä. Opettajat jaksavat tehdä työtään paremmin ja kokevat sen merkitykselliseksi ja lapset ja nuoret suhtautuvat koulunkäyntiin myönteisemmin. Kiusaaminen, häirintä, vähättely ja kaikenlainen muu eriarvoistava kohtelu, marginalisointi ja syrjäyttäminen vähentyvät.

Tämä kokemus osoittaa, että koulutuksen tulee tarjota opettajille ymmärrystä, tukea ja keskustelufoorumeita, jotta he voivat edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Myös kaikkien varhaiskasvatuksen opettajien on saatava riittävä koulutus tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta, jotta he voivat aidosti edistää näitä arvoja työssään. Kaikkein paras keino tähän on toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelu, joka varmistaa, että tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistetään konkreettisesti kaikkialla varhaiskasvatuksessa. Eivätkö kaikki vanhemmat halua, että heidän lapsiaan kohdellaan reilusti varhaiskasvatuksessa? Pelkästään kiusaaminen voi jättää pitkäaikaiset jäljet lapsiin, jopa traumoja, jotka ulottuvat aikuisuuteen asti. Lapsien täytyy saada toteuttaa ja ilmaista itseään, osoittaa kiinnostuksenkohteita, tehdä valintoja, solmia ystävyysuhteita ja muita vuorovaikutussuhteita ja leikkiä ilman, että heihin kohdistetaan heidän olemistaan ja tekemistään rajoittavia ennakko-oletuksia ja stereotyyppioita.

Päiväkoteja on kesästä 2023 asti velvoittanut laki laatia päiväkodin toimintaa ohjaavan tasa-arvosuunnitelman, ja vuodesta 2025 alkaen olisi tulossa pakolliseksi laatia toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma. Tämä on tärkeä askel. Todellisuus päiväkodeissa on moninainen ja epätasa-arvoinen, joten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen ei saisi olla vain juhlapuhetta, vaan sen on oltava osa päivittäistä toimintaa.

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistyminen tarkoittaa kaikkien lasten mahdollisuutta saavuttaa täysi potentiaalinsa yhteiskunnassa. Varhaiskasvatuksessa tämä tarkoittaa, että esimerkiksi sukupuoli, etnisyyden, köyhyys tai terveydentila eivät saa asettaa lapsia tai aikuisia eriarvoiseen asemaan. Koulutuksen tulee olla portti tulevaisuuteen, joka avautuu kaikille yhtäläisesti.

Turun yliopiston koulutuksessa varhaiskasvatuksen opettajat kirjoittivat yhteiskunnallisesti vaikuttavia lopputöitä, jotka toivat esille vakavia muutostarpeita varhaiskasvatusikäisten lasten arjessa. Nämä tekstit toivat esiin arjen tilanteita, joissa tarvitaan toimia, jotta jokaisella lapsella olisi yhtäläiset mahdollisuudet onnistua elämässä.

"Eivät nämä lapset kykene oppimaan kuten suomalaiset. Ei voi ajatella, että pystyisivät istumaan paikoillaan." (Varhaiskasvatuksen opettaja.)

"Mun isä ei tykkää noista räppäistä." (Lapsi, opettaja ei puuttunut.)

"En halua lastani noiden maahanmuuttajien kanssa samaan ryhmään." (Vanhempi, varhaiskasvatuksen opettaja ei puuttunut.)

Nämä esimerkit jo pelkästään osoittavat, että tarvitaan laaja-alaista koulutusta, joka kannustaa tunnistamaan ja ennakoimaan eriarvoisuutta luovia toimintatapoja ja rakenteita sekä edistämään tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2022) määrittelee varhaiskasvatuksen yhteisen arvoperustan. Jotta nämä arvot voivat toteutua, tarvitaan konkreettista toimintaa ohjaavia tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen on koko organisaation toimintaa ohjaava lähtökohta, ei vain yksittäisten henkilöiden tai ryhmien vastuulla.

Edellä mainitun kurssin osallistuja tiivistä asian hyvin: "Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden saavuttamiseksi tarvitaan koulutuksen, tutkimusperustaisuuden ja arvokeskustelujen lisäksi aitoa halua olla osa juuri tämän pienen ihmisen arkea, halua kohdata juuri tämä lapsi sellaisenaan kuin hän on ja halua kuulla ja nähdä hetken aikaa maailma juuri tämän lapsen silmin."

Kaikki lapset ansaitsevat sen, että maailma on heille avoin ja he ovat maailmalle sopivia. Tämä edellyttää, että tasa-arvo ja yhdenvertaisuus toteutuvat käytännössä, ja tähän tarvitaan konkreettista ja toiminnallista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelua, joka edellyttää ja vahvistaa ymmärrystä ja sensitiivisyyttä kaikkeen eriarvoisuuteen puuttumiseen.

Kristiina Brunila

Professori

AGORA Kasvatuksen ja koulutuksen sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon tutkimuskeskus

Kasvatustieteellinen tiedekunta

Helsingin yliopisto

Brunila Kristiina

Helsingin yliopisto, Kasvatustieteellinen tiedekunta - AGORA kasvatuksen ja koulutuksen sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon tutkimuskeskus

